

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫНЫН МАМЛЕКЕТ ЖАНА УКУК ИНСТИТУТУ**

Ж. БАЛАСАГЫН атындагы КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ

Диссертациялык кеңеш Д 12.24.695

Кол жазма укугунда
УДК: 342.591 (575.2) (043.3)

РАМАШОВ ОЛЖАС НУРМАМБЕКОВИЧ

**КАЗАКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ МАМЛЕКЕТТИК
КЫЗМАТТЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК-УКУКТУК КӨЙГӨЙЛӨРҮ**

12.00.02 – конституциялык укук; муниципалдык укук

юридика илимдеринин кандидаты илимий даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек - 2025

Бул иш Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Ж. Абдрахманов атындагы Мамлекеттик башкаруу академиясынын мамлекеттик башкаруу жана укук кафедрасында аткарылды
Илимий жетекчи:

Дуйсенов Эркин Эрматович
юридика илимдеринин доктору, профессор,
Башкаруу кеңешинин орун басары,
Аль-Фараби атындагы Казак улуттук университетинин биринчи проректору

Расмий оппоненттер:

Бейшембиев Эсенгул Джумашевич
юридика илимдеринин доктору,
Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин юридикалык институтунун мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасынын профессору

Абакирова Асель Мырзакановна
юридика илимдеринин кандидаты, доцент,
Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин Адвокатура, нотариат жана апостилдөө башкармалыгынын башчысы

Жетектөөчү уюм:

Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин эл аралык жана конституциялык укук кафедрасы
(дареги: Бишкек ш., Чүй пр., 42)

Диссертация 2025 -жылы «30» майда саат 10.00дө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Мамлекет жана укук институтуна, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине, Ош мамлекеттик университетине караштуу юридика илимдеринин доктору (кандидаты) илимий даражасын изденип алууга диссертациясын коргоо боюнча Д.12.24.695 диссертациялык кеңештин отурумунда корголот. Дареги: 720071, Бишкек ш., Чүй проспекти 265-а, (конференц-зал, 1-кабат).

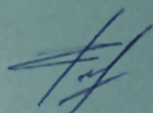
Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын (720071, КР, Бишкек ш., Чүй пр., 265-а), Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин (720033, КР, Бишкек ш., Фрунзе көч. – 547), Ош мамлекеттик университетинин (723500, КР Ош ш., Ленин пр., 331) китепканаларынан, ошондой эле <https://vak.kg/> сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2025-жылдын 30 апрелинде таркатылды.

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы,

юридика илимдеринин доктору

К.С.Жылкычева

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу жаңы чакырыктардын шарттарында мамлекеттик кызматтын натыйжалуу системасын заманбап шарттарда издөө жана талдоо зарылчылыгы менен шартталган. Изилдөөнүн актуалдуулугу мамлекеттик кызматкерлердин арасындагы коррупция кадрларды даярдоо процессинде жана алардын мамлекеттик органдарда кызмат өтөөсүндө укуктук жана адеп-ахлактык тарбиялоонун орун алган көйгөйлөрү жөнүндө күбөлөндүрө тургандыгы менен аныкталат.

Казакстанда эгемендик мезгилинде мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук жөнгө салуу маселелери өзгөчө роль ойнойт. Мамлекеттик кызмат процессинде пайда болгон коомдук мамилелерди конституциялык-укуктук жөнгө салуунун Казакстанда аны калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн объективдүү керектөөлөрүнө дал келбөө көйгөйлөрү так белгилени.

Бизге көрүнүп тургандай, мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук жөнгө салуунун натыйжалуу системасынын жоктугу, ага тете эле бул чөйрөдө олуттуу көйгөйлөрдүн болушу бул тематиканы фундаменталдуу илимий изилдөөлөрдө суроо-талаптын жогору экендигин көрсөтүп турат. Белгилүү бир сандагы мыйзамдык актылардын бар экендигине карабастан, Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызмат системасы менен байланышкан ченемдик-укуктук жөнгө салуу өнүгүүнүн транзиттик жолунда турат. Мамлекеттик кызматтын натыйжалуу системасын түзүү үчүн мамлекеттик кызмат системасынын укуктук базасын өнүктүрүүнүн фундаменталдуу, жетиштүү иштелип чыккан теориялык иштеп чыгуулары жөнүндө маселе актуалдаштырылат.

Өлкөнүн жетекчилиги жана бийлик органдары өздөрүнүн жогорку жоопкерчилигин түшүнүү менен, укуктук жана социалдык мамлекетти куруунун конституциялык ченемдеринен улам Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын натыйжалуу системасын уюштуруунун укуктук негиздерин өркүндөтүшү керек. Казакстан Республикасында болуп жаткан терен конституциялык-укуктук кайра түзүүлөр натыйжалуу мамлекеттик кызматты уюштуруу чөйрөсүндө илимий изилдөөлөрдү активдүү жүргүзүүнү талап кылат.

Казакстандагы мамлекеттик кызмат системасынын ар кандай аспектилерин иликтөө, эл аралык он тажрыйбаларды колдонуу, алардын негизинде оптималдуу моделди куруу заманбап юридикалык илим жана мамлекет үчүн абдан актуалдуу болуп саналат. Анын үстүнө дүйнөлүк коомчулукта мамлекеттик кызматты уюштуруунун каражаттары жана ыкмалары боюнча бай тажрыйба иштелип чыккан.

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), негизги илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Сунушталган комплекстүү талдоонун бир катар теориялык жоболору, илимий-практикалык тыянактары жана сунуштамалары Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты өнүктүрүүнүн

стратегияларынын жана концепцияларынын жаңы иштеп чыгууларында, ошондой эле Казакстан Республикасынын мамлекеттик башкаруу системасын андан ары модернизациялоонун жана кыскартуунун көйгөйлөрүн чечүүдө колдонулушу мүмкүн. Иш демилгелүү мүнөзгө ээ.

Изилдөөнүн максаты - мамлекеттик кызмат системасынын улуттук теориясына жана практикасына жана анын өзгөчөлүгүнө комплекстүү талдоо жүргүзүү; Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасынын механизмдинин иштөө көйгөйлөрүнө талдоо жүргүзүү болуп саналат.

Белгиленген максатка жетүү үчүн төмөнкү милдеттер аныкталган:

1. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздеринин түшүнүгүн, предметин, маңызын карап чыгуу;
2. Мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук жөнгө салуунун механизмдеринин теориялык-методологиялык талдоосуна талдоо жүргүзүү;
3. Ченемдик-укуктук актылар массивинде мамлекеттик кызматты регламенттөөнүн жана практикасынын эл аралык тажрыйбасын иликтөө;
4. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздеринин азыркы абалын карап чыгуу;
5. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук кепилдиктерин ишке ашыруу процессине талдоо жүргүзүү;
6. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты натыйжалуу жөнгө салуунун негизги конституциялык-укуктук көйгөйлөрүн аныктоо;
7. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздерин модернизациялоонун жана оптималдаштыруунун концептуалдык негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы укуктук категориялар, институттар жана мамилелер менен жалпы биримдикте “мамлекеттик кызмат системасы” категориясына системалаштырылган, комплекстүү конституциялык-укуктук жана институттук талдоо жүргүзүү аракети менен камтылат.

Ар кандай мамилелерге сын-пикирдик талдоо жүргүзүүнүн негизинде изилдөөнүн автору Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын системасын өнүктүрүүнүн жана иштетүүнүн теориялык жана прикладдык практикалык маселелерин өнүктүрүү боюнча өзүнүн көз карашын сунуш кылат жана негиздейт.

Алсак, талдоо процессинде мамлекеттик кызмат институттары кылдат изилденген, атап айтканда:

- анда мамлекеттик кызмат системасынын маңызы жана негизги касиеттери-мүнөздөмөлөрү ачылган;
- мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук ченемдери бузулган учурдагы конституциялык-укуктук жоопкерчилик маселелери иликтенди;
- Казакстан Республикасында аталган институттардын өнүгүү факторлору аныкталды;
- мамлекеттик кызмат институттарын оптималдаштыруунун автордук көз карашы сунушталды;

- мамлекеттик кызматкерлердин, өзгөчө жогорку кызмат адамдарынын конституциялык-укуктук жоопкерчилигин бекитүү зарылдыгы негизделген;
- изилдөөдө казакстандык мамлекеттик кызматты оптималдаштыруу үчүн мааниси бар жыйынтыктар берилди жана сунуштар иштелип чыкты, Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты модернизациялоонун концептуалдык модели сунушталды;
- колдонуудагы мыйзамдарга өзгөртүүлөр иштелип чыкты жана негизделди, “Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызмат жөнүндө” мыйзам долбоору иштелип чыкты.

Практикалык маанилүүлүгү түзүлгөн теориялык жоболор жана сунуштамалар мындан аркы изилдөөлөрдө жана ченемдик-укуктук актыларды оптималдаштыруу процессинде Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты жүзөгө ашырууда жарандардын укуктарын коргоо, мамлекеттик кызмат чөйрөсүндө конституциялык-укуктук жоопкерчиликти бекитүү бөлүгүндө натыйжаларды колдонуу мүмкүнчүлүгү үчүн негиз болуп кызмат кыла алат.

Ошондой эле изилдөөнүн бир катар жоболору укуктук билим берүү системасында колдонулушу мүмкүн, алар мамлекеттик кызматчылардын квалификациясын жогорулатуу жана кайра даярдоо менен алектенген ЖОЖдордун жана мекемелердин окуу комплекстеринин лекциялык жана практикалык базасына киргизилет.

Алынган жыйынтыктардын экономикалык маанилүүлүгү. Бул диссертациялык иштин алкагында алынган жыйынтыктар, мамлекеттик жана жарандык кызматкерлердин ишмердигинин натыйжалуулугун жогорулатууну укуктук жөнгө салуу жаатында мамлекеттин экономикалык саясатын оптималдаштырууда олуттуу мааниге ээ болушу мүмкүн. Изилдөөнүн натыйжалары Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук кепилдиктерин ишке ашыруунун жаңы механизмдин кеңейтүүдө, ошондой эле Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздерин модернизациялоонун жана оптималдаштыруунун негиздерин кеңейтүүгө жана укуктук мамлекетти курууга көмөктөшүүдө натыйжалуу болушу мүмкүн.

Диссертациянын коргоого чыгарылган негизги жоболору:

1. Илимий-теориялык планда Казакстан Республикасынын ченемдик-укуктук актыларынын (ЧУА) базасына колдонулган мамлекеттик кызматтын формалары, методдору жана системасы жаңы концептуалдык мамилелерди талап кылган теориялык талдоого дуушар болгондугу жөнүндө тезис негизделген. Ушуга байланыштуу “мамлекеттик кызмат”, “мамлекеттик кызмат системасы”, Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын натыйжалуу системасына тиешелүү мамлекеттик органдардын натыйжалуу системасы категориялары боюнча белгиленген позиция жок экендигин белгилей кетүү керек.

2. Системалаштырылган түрдө укуктук түшүнүктөрдү, институттарды жана мамилелерди изилдөө менен бирдикте мамлекеттик кызмат системасынын конституциялык-укуктук талдоосу берилген, бул "мамлекеттик кызматтын" автордук аныктамасын түзүүгө мүмкүндүк берди, ал сапаттуу деңгээлде мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук кепилдиктерин, социалдык тейлөө системасын, экономикалык, укуктук, уюштуруучулук, медициналык-социалдык ж. б. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты жетиштүү финансылык жана материалдык-техникалык камсыз кылуунун базасында мамлекеттин мүмкүнчүлүктөрүн максималдуу пайдалануу менен мамлекеттик кызмат бөлүгүндөгү укуктарды ишке ашырууга багытталган чаралар.

3. Илимий талдоонун негизинде конституциялык-укуктук кепилдиктер, мамлекеттик кызматтын негиздери жана маңызы жана аны менен байланышкан институттар жөнүндө теориялык жоболор такталды, алар өзүнө "мамлекет", "натыйжалуу мамлекет", "Казакстандагы мамлекеттик башкаруу органдары", "мамлекеттик кызматчыларды социалдык жактан коргоо", "мамлекеттик кызматчылардын социалдык кепилдиктери" сыяктуу ж.б. мамлекеттик-укуктук категорияларды камтыйт.

4. Казакстан Республикасынын жарандары тарабынан мамлекеттик кызматты сапаттуу деңгээлде ишке ашыруу процессинде мыйзамдарды бузгандык үчүн конституциялык-укуктук жоопкерчилик тартуучу, бийлик органдарынын ыйгарым укуктарын аткарууда кесипкөйлүктү пайдалануу менен, меритократия принциптеринде мамлекеттик кызмат ордуна бийлик органы жалдаган Казакстан Республикасынын жарандарынын ачык, кесипкөй кызматтык ишмердиги катары берилүүчү "мамлекеттик кызмат" деген автордук аныктамасы негизделген жана берилген.

5. "Казакстан Республикасындагы мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө" мыйзамды иштеп чыгуу жана кабыл алуу зарылчылыгы жөнүндө жобо так бекитилген ченемдер менен, анын ичинде Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты уюштурууда жана жүзөгө ашырууда мамлекеттик кызматчылардын, өзгөчө жогорку кызмат адамдарынын конституциялык-укуктук жоопкерчилиги жөнүндө жобо негизделген.

6. Мамлекеттик кызматты ченемдик-укуктук регламенттөөнүн, мамлекеттик кызмат системасын уюштуруунун жана башкаруунун, КМШ мамлекеттеринин жана бир катар европалык мамлекеттердин тажрыйбасын комплекстүү салыштырма талдоонун эл аралык тажрыйбасын жалпылоонун негизинде мамлекеттик кызмат системасынын конституциялык-укуктук негиздеринин өзгөчөлүктөрү аныкталды, бул негиздүү тыянактарды иштеп чыгууга, Казакстан Республикасында негизги көйгөйлөрдү жана аларды чечүү жолдорун аныктоого өбөлгө түздү.

7. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук кепилдиктеринин учурдагы абалына жүргүзүлгөн талдоо Казакстан Республикасынын Конституциясынын, башка ченемдик-укуктук актылардын (ЧУА) ченемдерине ылайык жарандарга мамлекеттик кызматчыларды татыктуу социалдык коргоого багытталган чаралардын комплекси мамлекет тарабынан

кепилденет деген тыянакты шарттады. Ошого карабастан, Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук деңгээлде системалуу, комплекстүү уюштурууну камсыз кылуу процессинде дагы эле белгилүү бир укуктук көйгөйлөр бар.

Издөөчүнүн жеке салымы. Милдеттердин комплексин чечүү жолу менен изилдөөнүн максатына ырааттуу жетишүү авторго Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызмат системасына байланышкан укуктук көйгөйлөрдү изилдөөгө белгилүү салым кошууга мүмкүндүк берди.

Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты өнүктүрүүнүн конституциялык-укуктук негиздерин, мамлекеттик кызматчылардын конституциялык-укуктук жоопкерчилигин оптималдаштыруунун негизги көйгөйлөрү аныкталган жана жолдору иштелип чыккан, анын натыйжасы бул багытты оптималдаштырууга багытталган сунуштардын комплекси болгон, ошондой эле Казакстан Республикасында мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө Кодекстин түзүлүшүнүн автордук долбоору иштелип чыккан жана негизделген.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо. Диссертация Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Ж. Абдрахманов атындагы Мамлекеттик башкаруу академиясынын мамлекеттик башкаруу жана укук кафедрасынын кеңейтилген отурумунда талкууланган жана коргоого сунушталган.

Изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча негизги теориялык жоболор жана практикалык сунуштамалар 10дон ашык эл аралык илимий-практикалык конференцияларда, семинарларда баяндалган. Казакстан Республикасында жана чет элдик басылмаларда 7 илимий макалалар жарык көрдү. Тема боюнча айрым тыянактар жана сунуштар мамлекеттик башкаруу жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ишмердигинде чагылдырылган. Негизги жоболор жана тыянактар Казакстан Республикасында, Россия Федерациясында жарыяланган илимий макалаларда жана чыгып сүйлөөлөрдө апробациядан өткөрүлдү. Автор Казакстан Республикасында Алматы, Астана, Караганда, Талдыкорган, Бишкек, Лондон (Улуу Британия) ж.б. шаарларында мамлекеттик кызмат системасын өнүктүрүү маселелери боюнча илимий иш-чараларга катышкан жана чыгып сүйлөгөн. Изилдөөнүн айрым материалдары автор тарабынан "конституциялык укук", "административдик укук", "кылмыш-жаза укугу", "жарандык укук" ж. б. курстар боюнча лекцияларды окууда пайдаланылат.

Диссертациянын жыйынтыктарын басылмаларда чагылдыруунун толуктугу. Натыйжалар автордун басылмаларында чагылдырылган жана Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасын өнүктүрүү маселелери боюнча 12 макалада баяндалган.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү изилдөөнүн негизги максатына, мүнөзүнө жана логикасына жооп берет. Иш киришүүдөн, 8 бөлүктөн турган үч главадан, корутундудан, колдонулган адабияттардын

тизмесинен жана тиркемеден турат. Диссертациялык изилдөөнүн көлөмү - компьютердик тексттеги 171 баракты түзөт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөөнүн актуалдуулугу көрсөтүлөт, ошондой эле изилдөөнүн максаттары жана милдеттери, жыйынтыктардын илимий жаңылыгы, практикалык мааниси, апробациясы, изилдөөнүн жыйынтыктарын жарыялоо, ошондой эле диссертациянын түзүмү жана көлөмү аныкталат.

Биринчи глава «Мамлекеттик кызматтын теориялык жана методологиялык негиздери» эки бөлүмдөн турат.

Изилдөөнүн теориялык-методологиялык негизи болуп укук теориясы, адам укуктарынын концепциясы, Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызматчылардын конституциялык-укуктук статусу, салыштырма конституциялык укук жаатындагы илимий эмгектер, мамлекеттик кызмат чөйрөсүндөгү окумуштуулардын жана практиктердин эмгектери эсептелет. Ошондой эле аны ишке ашыруунун юридикалык, саясий, социологиялык, экономикалык аспектилеринин контекстинде мамлекеттик кызматтын ар кандай аспектилерин караган окумуштуулардын жана практиктердин эмгектери.

Изилдөөнүн ченемдик негизин Казакстан Республикасынын Конституциясы, конституциялык мыйзамдар, мыйзамдар, Казакстан Республикасынын Президентинин жарлыктары, Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн токтомдору жана Казакстан Республикасынын башка ченемдик укуктук актылары түздү. Ошондой эле мамлекеттик программалардын системасын, мамлекеттик кызматтын концепцияларын, ыйгарым укуктуу бийлик органдарынын ченемдик-укуктук актыларын белгилей кетүү керек. Жогоруда белгиленген ченемдик-укуктук актылардан тышкары аталган чөйрөдөгү эл аралык укуктук актылар да тартылган.

Биринчи главанын «Мамлекеттик кызмат мамлекеттик ишмердиктин конституциялык-укуктук формасы катары: түшүнүгү, предмети, маңызы, мазмуну» деген аталыштагы биринчи бөлүмүндө изденүүчү тарабынан мамлекеттик кызматтын категорияларынын өзөгүн түзгөн маанилүү аспектилер каралат. Алсак, Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздери жана генезиси бул жааттагы негизги теориялык жана практикалык түшүнүктөрдү теориялык-методологиялык жана системалуу талдоо тажрыйбасынын аракетин өзүнө камтыйт.

Изденүүчү тарабынан бул реформалардын органикалык түзүүчүсү болуп Казакстан Республикасына мамлекеттик кызмат системасынын талаптагыдай өнүгүүсүн камсыз кылуучу укуктук реформалар саналарын белгиленет. Ошондуктан мамлекеттин институттарын трансформациялоо процессинде Казакстан Республикасынын мыйзамдарын, ошондой эле мамлекеттик кызматты укуктук жөнгө салуу маселелерин жана көйгөйлөрүн, тажрыйбаларын изилдөөлөр чоң мааниге ээ болот.

Мамлекеттик кызмат процесстерин укуктук жөнгө салуунун каралып жаткан көйгөйлөрүнүн ар кандай аспектилери жана категориялары төмөнкү укук таануучулардын эмгектеринде да чагылдырылган: А. Акчурин, А.К. Абдина, А. Байменов, Т.М. Добрякова, С.Г. Капаров, М.С. Нуртазин, А.Е. Сыдыкова, А.З. Турисбек, З.К. Турисбеков, ж.б.

Талкуулардын объектиси болуп төмөнкүлөр эле сакталып кала берет: мамлекеттик кызматтын батыш системасы менен КМШ мамлекеттеринин шайкештиги жана өз ара кызматташуусу; кайра түзүүнүн мүнөзү жана глобалдашуунун азыркы шарттарында тажрыйбаны колдонуу мүмкүнчүлүгү, тобокелдиктер, чакырыктар жана коркунучтар; мамлекеттик кызмат системасындагы укуктук, социалдык, саясий жана экономикалык модернизациянын жана улуттук кызыкчылыктардын катышы. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты модернизациялоонун конституциялык-укуктук негиздери жана көйгөйлөрү, Казакстан Республикасында мамлекеттик башкарууну реформалоонун актуалдуу укуктук көйгөйлөрү, кадрларды тандоо системасы, мамлекеттик кызматтын инновациялык перспективалары төмөнкү окумуштуулар тарабынан изилденген: Э.Э. Дуйсенов, Г. Джунусбекова, Д. Музапар, А.И. Шалтыков, Т.И. Ешенкулов, Э.Н. Рахимбаев, О.Н. Рамашов, В.Н. Уварова, Н.В. Уварова-Патенко ж.б.

Изденүүчү Казакстан Республикасындагы коррупция, антикоррупциялык конвенцияларды кылмыш-жаза мыйзамдарына имплементациялоо көйгөйлөрү, ошондой эле тенденциялар, көйгөйлөрдү чечүү маселелери: Е.О. Алауханов, К.Ж. Абдуалипова, Э.Э. Дуйсенов, Ж.А. Мамитова, Э.Н. Рахимбаев, М.А. Сарсенбаев, З.К. Турисбеков, С.Г. Капаров ж. б. сыяктуу окумуштуулар тарабынан каралган деп эсептейт.

Азыркы Казакстандын укуктук жана саясий илимдеринде, мамлекеттик башкаруу жана мамлекеттик кызмат көйгөйлөрү ар кандай деңгээлде ата мекендик окумуштуулар тарабынан каралган. Алсак, А.Акчурин, А.К. Абдина, алар Казакстан Республикасындагы карьералык өсүү, кадрларды тандоо, жайгаштыруу системасын изилдешкен; К. К. Айтхожин Казакстан Республикасынын Конституциясын жана саясий мамлекеттик кызматкерлердин укуктук статусун өркүндөтүү маселелерин караган.

Изденүүчү ошондой эле мамлекеттик кызматты өнүктүрүү боюнча мониторинг изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын, ошондой эле Казакстан коомунда мамлекеттик кызматты киргизүү жана өнүктүрүү маселелери жана көйгөйлөрү боюнча эксперттик жана массалык сурамжылоолордун маалыматтарын жалпылайт. Жеке байкоолор, автордун Казакстандын окуу жайларындагы, аткаруу бийлигинин жергиликтүү органдарындагы практикалык иш тажрыйбасы, Алматы шаарында, Алматы, Жамбыл жана Караганда облустарында мамлекеттик кызмат боюнча иш-чараларды уюштурууга жана өткөрүүгө түздөн-түз катышуусу маанилүү ролду ойноду.

Изденүүчү азыркы демократиялык дүйнөдө мамлекеттик кызмат адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктерин сактоонун, бийлик

системасынын институттарын түзүүнүн жана иштешинин фундаменталдуу конституциялык принциби катары таанылат деп эсептейт.

Биринчи главанын «Мамлекеттик кызматты ченемдик-укуктук регламенттөөнүн эл аралык тажрыйбасы» деген аталыштагы экинчи бөлүмдө изденүүчү мамлекеттик кызмат процесстерин, аларды уюштуруу системасын жана ишмердигин укуктук жөнгө салуу контекстинде ата мекендик жана чет өлкөлүк тажрыйбаны бир эле мезгилде салыштырууга (компараттык-укуктук талдоо) көңүл бурат, биздин көз карашыбызда бул процесстерди билүүгө жана Казакстанда гана эмес, КМШ өлкөлөрүндө да оң тажрыйбаны колдонууга мүмкүнчүлүк берет.

Базар экономикасына өткөн өлкөлөрдө, биринчи кезекте КМШ өлкөлөрүндө мамлекеттик кызматтын жана мамлекеттик башкаруунун системасы бардык деңгээлде: борбордук, облустук, райондук жана жергиликтүү деңгээлде өзгөрүүгө дуушар болгон. Базар экономикасы таптакыр башка мамлекеттик кызматты жана мамлекеттик башкаруу системасын талап кылгандыгы жалпыга маалым. КМШ өлкөлөрүндөгү тажрыйбанын жана жагдайдын айырмачылыгы, ошентсе да уюштуруу жана өнүктүрүү системасындагы жалпы өзгөчөлүктөрдү жана айырмачылыктарды белгилөөгө өбөлгө түзөт. Мамлекеттик кызмат көп учурда КМШнын көптөгөн өлкөлөрүндө натыйжасыз, көп жагынан коррупциялашкан, бюрократташкан, компетентсиз, өзгөчө азыркы өнүгүүнүн жаңы шарттарында өзгөргөн башкаруу катары мүнөздөлөт.

Изденүүчү мамлекеттик кызматтын, ошондой эле мамлекеттик башкаруунун деңгээлинин төмөндөшү Совет мезгилиндеги бюрократиялык уюмга мүнөздүү экендигин, ошондой эле бул мезгилдеги түзүмдөр, баалуулуктар жана тартиптер дайыма эле жаман эмес экендигин моюнга алат. Өнүгүүнүн азыркы шарттарында кыйла сапаттуу, терең жана адистештирилген билимдер, көндүмдөр талап кылынат, ошондуктан мамлекеттик башкарууну жана мамлекеттик кызматты уюштурууда кыйла олуттуу мамилелер жана өзгөрүүлөр зарыл. Белгиленген жагдай кандайдыр бир деңгээлде Казакстанда түзүлгөн кырдаалга да тиешелүү.

Чет мамлекеттерде мамлекеттик кызмат жана мамлекеттик башкаруу системасын уюштуруунун ар кандай даражалары бар. Мамлекеттик кызмат системасын натыйжалуу уюштуруу жана анын жогорку деңгээлине жетүү максатында Казакстан бул жагынан өнүккөн дүйнө өлкөлөрүнүн, мамлекеттин мамлекеттик кызматын курууда, өзгөчө билим берүү, саламаттык сактоо, маданият, спорт, өлкөнүн жарандарына социалдык жардам көрсөтүү ж. б. тармактарында аны калыптандыруу маселелери боюнча оң тажрыйбаларды эске алуусу зарыл.

Изденүүчү Борбордук Азия өлкөлөрүндө, ошондой эле ага тете КМШнын башка өлкөлөрүндө мамлекеттик кызмат системасынын калыптанышы жана өнүгүшү дээрлик бирдей шарттардан, анын ичинде мамлекеттик башкаруу системасын реформалоо боюнча башталгандыгын белгиледи. Мамлекеттик кызмат системасын орнотуунун базалык принциптери азырынча өзгөрүүсүз

калды, анын ичинде Казакстанда натыйжалуу жана кесипкөй мамлекеттик кызматты жана мамлекеттик башкаруу системасын түзүү жолунда олуттуу кадамдар жасалды.

Ал эми Европа жана Балтика өлкөлөрүнө келсек, бул өлкөлөрдөгү абал абдан аз сандагы оң тараптуу мисалдар менен мүнөздөлөт. Алсак, Польшада туруктуу өзгөрүүлөргө карабастан, мамлекеттик кызмат системасынын базалык принциптери өзгөрүүсүз калууда, анда натыйжалуу мамлекеттик кызматты жана мамлекеттик башкарууну түзүү жолунда олуттуу кадамдар жасалды, анткени бул категориялар, биз мурда белгилегендей, бири-бири менен тыгыз байланышта.

Мисалга алсак, Өзбекстандын Өкмөтү 2000-жылы негизги максат катары - мамлекеттик секторду реформалоону ишке ашырууну белгилеген. Түркмөнстанда мамлекеттик башкаруунун жана мамлекеттик кызматтын заманбап системасын түзүү процесстери анча байкалбайт. Казакстан Борбордук Азия мамлекеттери сыяктуу эле, мурдагы системадан партиянын мамлекеттик кызматтан үстөмдүгүнүн принциптерине негизделген мамлекеттик кызматты жогорку саясатташкан мамлекеттик башкарууну мурастап алган. Мындай учурда Казакстан, Түркмөнстан жана Өзбекстан мамлекеттик башкаруу жана мамлекеттик кызматтын натыйжасыз системасынын натыйжасында акыркы 15 жылда Кыргызстанда үч жолу болуп өткөндөй дестабилдештирүү тобокелдигин баштан кечириши мүмкүн. Борбордук Азия өлкөлөрүнүн саясий жетекчилиги мамлекеттик башкаруу системасын жана мамлекеттик кызматты модернизациялоо зарылдыгын байма-бай билдирип келет.

Мисалга алсак, Казакстанда 1999-жылы биринчи жолу мамлекеттик кызмат жөнүндө Мыйзам кабыл алынган (20га жакын мыйзам алдындагы актылар), ал кийин бир нече жолу өзгөртүлгөн, Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызмат иштери боюнча агенттиги, Казакстан Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик башкаруу академиясы, Казакстан Республикасынын коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча агенттиги ж. б. түзүлгөн.

Э. Сагинов белгилегендей, Тажикстанда “Мамлекеттик кызмат жөнүндө” Мыйзамдын 7 жана 27-беренелерине ылайык Тажикстан Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик кызмат башкармалыгы түзүлгөн, ал мамлекеттик кызмат, эмгек акы төлөө жана өбөлгө түзүү, мамлекеттик кызматкерлердин эмгек акысын аныктоо, квалификациялык талаптарды иштеп чыгуу ж.б. маселелерди караган. Аталган Башкармалыктын функцияларына төмөнкүлөр кирген: жаны жоболордун долбоорлорун даярдоо, маалыматтар базасын түзүү, мамлекеттик кызматты өнүктүрүү боюнча чаралар системасын иштеп чыгуу ж. б. [Сагинов Э. Государственная служба – важнейший фактор реформирования государственного управления в Республике Таджикистан. [Текст]: Агентство Республики Казахстан по делам государственной службы / ПРООН – Региональное Бюро по Европе и СНГ. Алматы: 16-17 ноября 2000., с. 25].

Европа жана Балтика өлкөлөрүнүн тажрыйбаларын салыштырып талдоо көрсөткөндөй, Польша профессионалдуу мамлекеттик кызматты куруу контекстинде негизги оң тажрыйба катары аталат. Ошого карабастан, Польшада мамлекеттик кызматты реформалоо процесси токтоп калуу коркунучу бар. Ошентип, алар түзүлгөндөн бери Польша мамлекеттик кызмат жөнүндөгү мыйзамды үчүнчү жолу кайра карап чыкты, бул өз кезегинде өлкөдөгү мамлекеттик кызматтын системасынын туруктуулугун кепилдей албайт.

Ушул сыяктуу эле, 2000-жылы Латвияда эгемендүүлүк алгандан бери мамлекеттик кызмат жөнүндө экинчи мыйзам кабыл алынган. 2001-жылы мамлекеттик кызмат жөнүндө мыйзам кабыл алынган, бирок аны ишке ашыруу бир топ кечирээк башталган. Белгилүү мисал Болгария болуп саналат, мында мамлекеттик башкаруу жөнүндө мыйзам кабыл алынгандан кийин функционалдык талдоодон кийин борбордук аппараттын негизги реструктуризациясы жүргүзүлгөн. Бул функционалдык талдоонун жыйынтыгы боюнча административдик реформа жүргүзүлгөн жалгыз мисал болду. Ошого карабастан, мамлекеттик башкаруу системасынын жана мамлекеттик кызмат системасынын байланышы бөлүгүндө функцияларды Өкмөттүн деңгээлдери боюнча кайра бөлүштүрүү маселеси дагы эле чечилбеген бойдон калууда.

Үч бөлүмдөн турган **“Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты өтөө менен байланышкан коомдук мамилелерди конституциялык-укуктук жөнгө салуу”** деген экинчи главада диссертациянын автору тарабынан мамлекеттик башкаруу органдарынын системасы жана адам фактору - мамлекеттик кызматчы изилденет, бул мамлекеттин натыйжалуу өнүгүүсүндөгү негизги жана маанилүү түзүүчү болуп саналат.

Изилдөөнүн объектиси – Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызмат системасынын чөйрөсүндө топтолгон конституциялык-укуктук мамилелер.

Изилдөөнүн предмети - мамлекеттик кызматтын казакстандык моделинин ченемдик жана институционалдык механизмдериндеги кемчиликтерин аныктоо жана аларды жоюу ыкмаларын издөө менен ортомчулук кылган улуттук мыйзамдар болуп саналат.

Экинчи главанын *“Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты камсыз кылуунун ченемдик-укуктук кепилдиктери”* деген аталыштагы биринчи бөлүмүндө Казакстан Республикасынын негизги мыйзамында (1995-ж.) мамлекеттик кызмат жөнүндө мыйзамдарды өнүктүрүүнүн негизги этабы белгиленгендигине көңүл бурулат. 33-берененин 4-пунктунда “талапкерге коюлуучу талаптар” сыяктуу эле, Казакстан Республикасынын жарандарынын мамлекеттик кызматка кирүүсүнө бирдей укугу белгиленет. [Казакстан Республикасынын Конституциясы, 1995-жылы 30-августта республикалык референдумда кабыл алынган, - Алматы, 2022. – 54 б.]. 1995-жылдын 26-декабрында Казакстан Республикасынын Президентинин № 2730 «Мамлекеттик кызмат жөнүндө» Жарлыгы чыгып, анда төмөндөгүлөр

аныкталган: адамдын укуктары менен эркиндиктеринин мамлекеттин кызыкчылыгынан артыкчылыгы, мамлекеттик кызматчылардын квалификациялык класстары, кабыл алуу, токтотуу, аттестациялоо маселелери; социалдык жактан коргоо чаралары жана башкалар белгиленген.

Издөөчү аталган мезгилде деталдуу талдоо үчүн зарыл болгон реалдуу институттук кадамдар калыптана баштайт деп эсептейт. “Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызмат жөнүндө” Мыйзам (1999-ж. ред.) тарабынан эң маанилүү коомдук мамилелер жөнгө салынган, ал бардык кийинки жаңыланууларга, анын ичинде 2015-жылы “Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызмат жөнүндө” жаны ченемдик укуктук актынын кабыл алынышына түрткү болгон.

“Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматы жөнүндө” профилдик Мыйзамынан тышкары төмөнкү аталган чөйрөдөгү маселелерди жөнгө салат: Казакстан Республикасынын Эмгек кодекси, Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызматчыларынын этикалык кодекси (Мамлекеттик кызматчылардын кызматтык этикасынын эрежелери), Казакстан Республикасынын Жарандык-процесстик кодекси, Казакстан Республикасынын Администрациялык укук бузуулар жөнүндө кодекси, Казакстан Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси, Казакстан Республикасынын Жазык-процесстик кодекси, Казакстан Республикасынын Жазык-аткаруу кодекси, “Казакстан Республикасынын Прокуратурасы жөнүндө” Мыйзам, “Казакстан Республикасынын коргоо жана Куралдуу күчтөрү жөнүндө” Мыйзамы, “Казакстан Республикасынын ички иштер органдары жөнүндө” Мыйзамы, “Казакстан Республикасынын Улуттук коопсуздук органдары жөнүндө” Мыйзамы, “Коррупцияга каршы аракеттенүү жөнүндө” Мыйзамы, “Казакстан Республикасында жергиликтүү мамлекеттик башкаруу жана өз алдынча башкаруу жөнүндө” Мыйзамы ж.б.

Издөөчү көрсөтүлгөн ченемдик-укуктук актылардан тышкары мамлекеттик-кызматтык мамилелерди ар тараптуу жөнгө салуучу башка документтер да кабыл алынганын баса белгилейт. Бул контекстте, ошондой эле Казакстан Республикасынын Президентинин 1997-жылдын 21-октябрындагы “Жогорку тартиптик кеңеш жөнүндө” Жарлыгын белгилей кетүү керек. Ошондой эле, эгемендүүлүк жылдарында Казакстан Республикасынын Президенти тарабынан мамлекеттик кызмат маселелери боюнча 30дан ашык Жарлык кабыл алынгандыгын айта кетүү маанилүү. 1999-жылы “Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматы жөнүндө” Мыйзам мамлекеттик кызматтын натыйжалуу системасын түзүүгө жаны мамилени аныктаган. 2011-жылы Казакстан Республикасынын Президентинин “Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматынын жаңы моделинин концепциясы жөнүндө” Жарлыгынын кабыл алынышы менен натыйжалуу мамлекеттик кадр саясатына жана адамдык капиталды башкаруу тутумуна; мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөрдүн жогорку сапатына жана мамлекеттик органдардын ишмердигинин натыйжалуулугуна багытталган мамлекеттик кызматтын жаңы моделин түзүү максаттары белгиленген.

Мамлекеттик кызмат иштери боюнча агенттикти түзүү жана анын иштеши мамлекеттик кадр саясатын камсыз кылуу маселелери менен толук өлчөмдө корреспонденциялайт. Бул ведомствонун базасынын натыйжасында Казакстан Республикасынын Президентине баш ийген Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызмат иштери жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча агенттиги түзүлгөн.

Алсак, Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызмат иштери жана коррупцияга каршы аракеттенүү боюнча агенттиги кийинчерээк: Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызмат иштери боюнча агенттиги; Казакстан Республикасынын Коррупцияга каршы аракеттенүү агенттиги болуп бөлүнгөн. Актуалдаштырууга Казакстан Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинде (1997-ж.ред.) “Мамлекеттик кызматтын кызыкчылыктарына каршы кылмыштар” деген 13-главада коррупциялык аракеттер каралганы да өбөлгө түзгөн. Кийинчерээк, 2003-жылдын 25-сентябрындагы Казакстан Республикасынын Мыйзамы менен 13-глава “Мамлекеттик кызматтын жана мамлекеттик башкаруунун кызыкчылыктарына каршы коррупциялык жана башка кылмыштар” деп бекитилген.

Буга байланыштуу 2015-жылы Казакстан Республикасынын “Коррупцияга каршы аракеттенүү жөнүндө” Мыйзамы кабыл алынган, анын максаты – өлкөдө коррупцияга каршы саясатты ишке ашыруу болгон. Ошондой эле, 2017-жылдын март айында инновацияларга кабылган Казакстан Республикасынын Конституциясы келечекке өнүгүүнүн стратегиялык багыттарын аныктады деп болжолдоого болот. Жогорку укуктук потенциалга ээ болуу менен мамлекеттик милдеттерди ишке ашыруу мамлекеттик кызмат маселелери менен түздөн-түз байланышта болгон мамлекеттик органдар аркылуу ишке ашырылат.

Ошондой эле 2015-жылдын 23-ноябрында «Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматы жөнүндө» Мыйзам кабыл алынган, анын натыйжасында «Казакстан-2050» Стратегиясында аныкталган жоболорду ишке ашырганын моюнга алуу маанилүү. Бир аз кийинчерээк, Казакстан Республикасынын Президентинин 2015-жылдын 29-декабрындагы Жарлыгы менен Казакстан Республикасынын Конституциясынын ченемдерине шайкеш келген, “Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызматы жөнүндө” (2015-жыл), “Коррупцияга каршы аракеттенүү жөнүндө” мыйзамдарга барабар Казакстан Республикасынын Мамлекеттик кызматчыларынын этикалык кодекси бекитилген, анткени мамлекеттик кызматты өтөө коомдун ишенимин билдирүү болуп саналат жана мамлекеттик кызматкерлерге жогорку талаптарды коёт.

Экинчи главанын “Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздерин имплементациялоо: учурдагы абал” деген аталыштагы экинчи бөлүмүндө изденүүчү базалык принциптерди имплементациялоонун негизинде мамлекеттик кызматтын механизмин түзгөн ченемдик укуктук актылардын базасын туура карайт. Жарандык жана аскерлештирилген түрлөргө бөлгөнү белгилүү.

Алсак, А.З. Турусбек – “Жарандык кызмат жалпы (тармаксыз специфика) жана атайын (ишмердиктин өзгөчөлүгүн (спецификасын) аныктоочу) болушу мүмкүн” деп эсептейт. Өз кезегинде автор милитаризацияланган кызмат – бул ички иштер органдарындагы, бажы органдарындагы, каржы полициясындагы, аскер кызматындагы кызмат деп белгилейт”. [Турусбек А.З. *Государственная служба в Республике Казахстан: проблемы теории и практики. [Текст]: Автореферат дис... д-ра юрид. наук. М.: 2012. – 59 б.].*

Көрсөтүлгөн аспектини башка өңүттө А.А. Бейсембаев карайт, ал мамлекеттик кызматтын мыйзамдык базасынын өзгөчөлүктөрүнүн катарына анын коррупцияга каршы мүнөзүн киргизүү зарыл экендигин көрсөтөт. Белгилүү болгондой, Казакстан Республикасынын “Коррупцияга каршы күрөшүү жөнүндө” Мыйзамы менен төмөнкүлөр аныкталат: каршы аракеттенүүнүн принциптери, укук бузуулардын түрлөрү, жоопкерчиликтин келип чыгышы ж.б. аспектилер [Бейсембаев А.А. *Система государственной службы Республики Казахстан... Вопросы государственного и муниципального управления. Зарубежный опыт. [Текст]: 2010. № 3, 119 б.].*

Белгилей кетсек, Казакстан Республикасынын негизги Мыйзамынын 33-беренесинде “Казакстан Республикасынын жарандары мамлекеттик кызматка кирүүгө бирдей укукка ээ” деген ченем түзүлгөн. Аталган аспектинин бардык айкындыгы үчүн, бул жерде бир катар аспектилерди карап чыгуу маанилүү.

Алсак, азыркы шартта мамлекеттик кызматты жана мамлекеттик кадр саясатын реформалоо идеялары “Казакстан - 2050” стратегиясында аныкталганына көңүл буруу маанилүү. Мында мамлекеттик кызматкерлердин деңгээлине, алардын квалификациясына жана тандоосуна жогорулатылган талаптар белгиленген.

Автор Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 2-октябрындагы “Мамлекеттик кызматчыларды даярдоонун, кайра даярдоонун жана квалификациясын жогорулатуунун Эрежелерин бекитүү тууралуу” токтомуна талдоо жүргүзөт, ал токтомдо төмөнкүлөр белгиленген:

1. Мамлекеттик кызматчыларды даярдоонун жана квалификациясын жогорулатуунун эрежелерин, мамлекеттик кызматчылардын квалификациясын жогорулатууну жүзөгө ашыруучу билим берүү уюмдарына талаптарды бекитүү. Бул Казакстан Республикасынын 2015-жылдын 23-ноябрындагы “Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматы жөнүндө” Мыйзамынын 34-беренесинин 4-пунктуна ылайык жогорку окуу жайлардан кийинки билим берүү программалары боюнча окутуунун тартибин аныктоого өбөлгө түздү.

2. Казакстан Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик башкаруу академиясында жана Казакстан Республикасынын Жогорку Сот Кеңешине караштуу Сот адилеттиги академиясында мамлекеттик тапшырыктын негизинде мамлекеттик кызматчыларды даярдоо. Мындай концептуалдык мамиле мамлекеттик кызматтын кадрдык резервинде пайда болгон боштукту белгилүү бир деңгээлде толтурууга мүмкүндүк берди.

Ошону менен бирге, бир катар эксперттердин көз караштары боюнча Казакстанда мамлекеттик башкаруу жана мамлекеттик кызмат системасын

реформалоо процесстери акырындык менен ишке ашырылууда. Ченемдик-укуктук актылардын көпчүлүгүндө мамлекеттик башкаруу системасын натыйжалуу ишке ашырууга өбөлгө түзүүчү ченемдер жетишсиз.

Издөнүүчү мамлекеттик кызмат менен байланышкан мамилелерди конституциялык-укуктук жөнгө салуу белгилүү бир деңгээлде натыйжалуу деп эсептейт. Ошону менен катар эле кечиктирбей чечүүнү талап кылган бир катар көйгөйлөр бар. Учурдагы шарттарда кеп мамлекеттик кызматтын жогорку кадыр-баркы жана дем берүүчү факторлордун жалпы комплекси жөнүндө болушу керек. Акыркы окуялардын контекстинде, тактап айтканда, жалпы дүйнөлүк экономикалык кризистин кескин өсүшү, бул көйгөйлөрдү унчукпай коюуга болбойт.

Натыйжалуу методдорго төмөнкүлөр кириши мүмкүн:

- акчалай сыйлыктар;
- кызматтык турак жай жана акысыз медициналык тейлөөлөрдү көрсөтүү. “Мотивациянын жоктугу башкаруу чөйрөсүнөн жогорку квалификациялуу кадрлардын агылып кетишине алып келет” деп айтылат. [Нугманова Э.А. *Прозрачность административных процедур: прихоть или требование времени?* [Текст]: Вестник Института законодательства Республики Казахстан. 2006. № 4, 37-6.].

Казакстан Республикасынын Президенти айткан көз карашка талдоолор жооп бере алт, анда ал төмөнкүдөй деген: “...мамлекеттик органдарды онлайн режимине өткөрүү мамлекеттик аппаратты 10% га, андан кийин дагы 15% га кыскартууга болорун жана керек экенин көрсөттү. Аз акы төлөнүүчү мамлекеттик кызмат коомго өтө кымбатка турганы талашсыз. Казакстан Республикасынын Президенти ошондой эле бул коррупцияга алып келерин белгиледи”. [Электрондук ресурс. // URL – Кирүү режими: Булак: Informburo.kz].

Экинчи главанын “Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздерин ишке ашыруу маселелери” деген аталыштагы үчүнчү бөлүмүндө издөнүүчү Казакстан Республикасында коррупцияга каршы күрөштү укуктук жөнгө салуу маселелери төмөндөгүлөргө байланыштуу актуалдуу болуп жатканын мойнуна алат:

- бул терс көрүнүштүн тез өнүгүшү менен;
- ар кандай деңгээлдеги жана мүнөздөгү жаңы мыйзамдык жана ченемдик-укуктук актыларды кабыл алуу менен.

Албетте, Казакстан жакынкы келечекте дүйнөнүн алдынкы 30 өлкөсүнө кирүүгө ниеттенүүдө. Бирок, өлкөдө коррупциянын жогорку деңгээли жана коррупциялык схемалар болгондо муну ишке ашыруу мүмкүн эмес.

Издөнүүчүнүн көз карашы боюнча, кырдаалдын жакшы жагына өзгөрүшүнө жана Казакстан Республикасынын Кылмыш-жаза кодексинде жана Казакстан Республикасынын жаңы кодификацияланган Административдик жол-жоболук-процесстик кодексинде 2015-жылдан бери колдонулуп келе жаткан “Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматы жөнүндө” жана “Коррупцияга каршы аракеттенүү жөнүндө” ченемдик-укуктук актылардын

ченемдери менен катар коррупцияга каршы күрөшүү механизмдеринин так жазылышына өбөлгө түзөт.

Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын саясий-укуктук жана конституциялык-укуктук негиздерин өнүктүрүүгө олуттуу салым өлкөнүн жогорку жетекчилигинин бекем саясий эркин ишке ашыруу аркылуу киргизилүүдө. Мындай концептуалдык позиция мамлекеттик башкарууда коррупцияны жоюу контекстинде жаңы мамилелерди калыптандырууга мүмкүндүк берет. Мындай концептуалдык позиция мамлекеттик башкарууда коррупцияны жоюу контекстинде жаңы мамилелерди калыптандырууга мүмкүндүк берет. Алсак, Казакстан Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 1-сентябрындагы Кайрылуусунда бийлик органдарындагы ченемдик-укуктук актыларды антикоррупциялык экспертизалоону кайра баштоо менен түздөн-түз байланышкан “коррупцияга каршы системалуу күрөш” көрсөтүлөт.

Буга байланыштуу коррупцияга каршы органдардын өздөрү үчүн да жоопкерчилик чараларын күчөтүү жагында артыкчылык берүү келечекте он натыйжа берет деп ойлосо болот. Казакстан Республикасынын 2015-2025-жылдарга Коррупцияга каршы стратегиясы кабыл алынган кийин 2022-2026-жылдарга Казакстан Республикасынын Коррупцияга каршы стратегиясы кабыл алынган, анын максаты мамлекеттик кызмат системасында коррупцияга каршы күрөшүү болуп саналат, анткени укук бузуунун бул түрү анын бардык катмарларын жана топторун начарлатып, жарандардын мамлекеттик институтка жана анын бүт башкаруу системасына болгон ишеним деңгээлин төмөндөтөт.

Алсак, Казакстан Республикасынын “Коррупцияга каршы аракеттенүү жөнүндө” Мыйзамынын 10-беренесинин 13-пунктуна ылайык мамлекеттик кызматкерлер мамлекеттик органдын же укук коргоо органдарынын жетекчилигине коррупция учурлары жөнүндө маалыматтарды маалымдоого милдеттүү. Казакстан Республикасында коомдук аң-сезимди, мамлекеттик кызматкерлердин укуктук аң-сезимин трансформациялоо жаатында системалуу иштер жүргүзүлүүдө. Казакстандык алдынкы изилдөөчү Е.О. Алаухановдун пикири боюнча коррупция учурларын билип туруп, билдирбеген адам жоопкерчиликке тартылышы керек деген түшүнүк пайда болгон [Алауханов Е.О. *Борьба с коррупцией в государственных органах Республики Казахстан.* [Текст]: Учебное пособие. - Алматы, 2020, 115-6.]. Тилекке каршы, мындай фактылар өтө сейрек кездешет. Бул адамдар үчүн жоопкерчилик чараларынын жетишсиз салмактуулугу жана концептуалдуу ойлонулгандыгы менен шартталган, алар коррупция фактысынын болушунан тышкары “күнөөсүздүк презумпциясы” конституциялык иш-аракетинин жана далилдөө түйшүгүн көтөрүүнүн контекстинде мындай шектенүүлөргө дагы негиздеме бериши керек.

Карап көрсөк, биз талдап жаткан Мыйзамдын 24-беренесинин 2 жана 3-пункттарында мамлекеттик органдын жетекчилиги, ыйгарым укуктуу орган коррупциялык укук бузуулар боюнча чараларды көрүүгө милдеттүү, ал эми факт жөнүндө билдирген адам Казакстан Республикасынын Өкмөтү тарабынан

белгиленген тартипте мамлекеттин коргоосунда болууга жана сыйланууга тийиш. Анткени, коррупция сыяктуу коомго жат көрүнүш Казакстан коомунун анын бардык көрүнүштөрүнө болгон реакциясын ачык көрсөтүү үчүн бардык мүмкүн болгон жана жеткиликтүү каражаттар жана колдонуудагы механизмдер менен жоюлушу керек.

Жогоруда белгиленгендей, коррупцияны талдоо үчүн Казакстан Республикасынын жана бир катар чет мамлекеттердин ар кандай маалыматтары жана мыйзамдары изилденген. Ар кандай илимий жана документалдык булактардан белгилүү болгондой, коррупцияга каршы күрөшүү көйгөйү байыркы мезгилден бери созулуп келе жаткандыгын жана ал жөнүндө эскерүүлөр Кытайда, Египетте, Байыркы Грецияда жана Рим империясында мамлекеттик башкаруу жөнүндө ар кандай түшүндүрмөлөрдө кездешкенин моюнга алуу маанилүү. Коррупция бардык мамлекеттерге мүнөздүү экендиги талашсыз [Алауханов Е.О. Борьба с коррупцией в государственных органах Республики Казахстан. [Текст] / Учебное пособие. - Алматы, 2020, 160-б.]. Коррупцияны түшүнүүнүн өзү эле андан аркы илимий-практикалык негиздемелерди жана анын натыйжасы катары ага жол бербөө жолдорун издөөнү талап кылат. Изденүүчү Казакстан Республикасы үчүн бекем саясий эрктин бар экендигин олуттуу деп таанууга болот деп эсептейт. Демек, андан ары институтташтыруу үчүн аны ченемдик жактан бекемдөө жана илимий түшүнүү шарттары түзүлгөн, бул бул антисоциалдык көрүнүш сын көз менен талданат дегенди билдирет. Бирок, өнүгүү тенденциясын биз бийликтин жогорку эшелондорунда байкайбыз, бул туурасында ЖМКларда, интернет-ресурстарда жарыяланган маалыматтар тастыктап турат.

“Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты модернизациялоо” деген аталыштагы глава үч бөлүмдөн турат. Үчүнчү главанын *“Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты модернизациялоонун концептуалдык негиздери”* деген аталыштагы биринчи бөлүмү биринчи кезекте, өлкөнүн айылдык райондорун, айылдарын, калктуу конуштарын жана шаарларын өнүктүрүүгө таасир этүүчү мамлекеттик кызматты оптималдаштыруу маселелерине мамилелерди өзгөртүүнүн талдоосуна арналган.

Айылдык калктуу конуштардын жана шаарлардын өнүгүшүн жана өсүшүн мамлекеттик башкаруунун бирин-бири кайталаган органдарын жана мамлекеттик кызматчылардын санын кыскартуунун эсебинен пайызсыз насыялоо жана инвестициялар менен колдоо керек. Дагы бир казакстандык изилдөөчү А.А. Кузекванын пикири боюнча Казакстан Республикасынын мамлекеттик башкаруу органдары, мамлекеттик кызматы жана мамлекеттик бюджетти негизги максаттарга – экономиканы өнүктүрүүгө жана социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө багытталып, биринчи кезекте төмөнкү көйгөйлөргө көңүл буруусу зарыл:

- бирдей шарттарды түзүү жана мамлекеттик кызматка кирүү укугун камсыз кылуу;

- талапкерлердин жөндөмдүүлүктөрүн аныктоонун негизинде кесиптик багыт берүү контекстинде мамлекеттик кызматкерлердин билим сапатын жогорулатуу;
- сапаттуу окуу китептеринин маселелери менен түздөн-түз байланышкан квалификациялуу педагогдордун кадрларын көбөйтүү;
- мамлекеттик кызматтын жана мамлекеттик башкаруунун системасынын укуктук базасын өркүндөтүү; иш билги башкаруу кадрларын даярдоо [Кузекван А.А. Прогнозирование человеческого капитала государственной службы Республики Казахстан. [Текст]: Дис... докт. по профилю. – Астана, 2016, 15-б.]. Бул пикирди А.С. Кенжеханов бир аз башкача өнүгтө колдойт, мамлекеттик кызматка компетенттүү адамдарды тандоо жана тартуу мындан аркы издөөнү актуалдаштырат жана коррупциялык кылмыштарды ачуунун заманбап ыкмаларын изилдөө маселелеринде жаңы ыкмаларды аныктайт [Кенжеханов А.С. Использование современных средств и методов при расследовании коррупционных преступлений. [Текст]: Автореф. дисс... канд. юрид. н. – Караганда, 2007, 58-б.].

Талдоо контекстинде төмөндөгү жоболорду андан ары өнүктүрүүнү да белгилей кетүү маанилүү:

- Мамлекеттик кызмат чөйрөсүндөгү конституциялык-укуктук кепилдиктер Казакстандын ар бир жаранына чындап берилиши, алардын укуктарынын корголушу, мыйзамдуулуктун бекемделиши жана камсыз кылынышы зарыл;
- Коррупцияга каршы күрөшүү боюнча реалдуу чараларды көрүү, Израилде таанылгандай, Казакстан Республикасындагы коррупция Мекенди алмаштырууга, ал эми коррупционерлер Мекенди саткандарга тенештириле турган ченемдерди мыйзамдуу түрдө бекитүү зарыл;
- Казакстанда административдик-укуктук реформанын акыркы этабын өткөрүү;
- Жаңы реалдуулукта социалдык-экономикалык өнүгүү максаттарында мамлекеттик башкаруунун жана мамлекеттик кызматтын жаңы моделин түзүү;
- Жарандардын социалдык-экономикалык бакубаттуулугу - мамлекеттик кызматтын негизги приоритети болуп саналган тең салмактуу административдик-аймактык өнүгүүнүн негизин түзүү.

Биздин көз карашта, муну изилдөөнүн жыйынтыктары тастыктайт. Буга байланыштуу мамлекеттик кызматты уюштуруунун жаңы моделине өтүү маселелерин оң тараптуу чечүү үчүн мамлекеттик башкаруу органдарынын, мамлекеттик кызматтын программалык-максаттуу түзүмдөрүнүн матрицалык тибин пайдалануу керек деп айтууга болот, алар ийкемдүүлүгү, ар түрдүүлүгү жана жетишээрлик жогорку натыйжалуулугу менен айырмаланат.

Үчүнчү главанын *“Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасында коррупцияга каршы аракеттенүү көйгөйлөрү”* деген аталыштагы үчүнчү бөлүмүндө мамлекет тарабынан коррупцияга каршы аракеттенүүнү жүзөгө ашыруу жөнүндө маселе талданат, анда мамлекеттин жашоо-тиричиликтин бардык тараптарынын, анын ичинде экономиканын, адамдардын жашоосунун социалдык жана руханий чөйрөсүнүн абалына, анын

ичинде бүтүндөй Казакстан социумунун социалдык туруктуулугуна коркунуч туудурган коррупциядан келип чыккан коркунучтарды таанууга зор таасири байкалат.

Д. А. Керимовдун пикири боюнча, мамлекеттин жана укуктун таасири ал өзүнүн багыты боюнча экономикалык, саясий, социалдык-маданий, руханий өнүгүү менен дал келген учурда өзгөчө натыйжалуу болот [Керимов Д.А. *Методология права: [Текст]: Предмет, функции, проблемы философии права.* – М.: Изд-во СГУ, 2008, 193-б.]. Маңызы боюнча алып караганда, С.З. Зимановдун теориялык көз караштары азыркы реалдуулукка карата колдонулат, анткени Казакстан келечекте өнүгүүнүн жаңы парадигмасын түзүүгө багыт алган [Нурдинова Ж.Т. *Формирование и совершенствование политической системы в условиях модернизации казахстанского общества (проблемы теории и практики).* [Текст]: Монография. – Алматы: «Казак университеті». 2012, 89-б.].

Формалдуу теңчилик принциби ишке ашырылган демократиялык мамлекеттерде мамлекеттин укуктук табияты көрүнөт, ал эми укук - адамдын түбөлүк баалуулуктарын, адамдык өлчөмүн - эркиндикти, тендикти, гуманизмди, жалпы жыргалчылыкты камтыган институт деген гипотезаны туура деп таанууга болот. Ошондой эле М.И. Байтиндин тезиси да ушуга окшош спектрди туура деп көрсөтөт. Белгиленген автор “укуктук жактан негизделген демократиялык мамлекет өзүнүн эң жогорку максатын укуктарды жана эркиндиктерди таануудан жана коргоодон көрөт” деп логикалык жактан ырастайт.

Казакстан Республикасынын Конституциясы адамдын укуктары менен эркиндиктерин жогорку баалуулук деп жарыялап, мамлекетке укуктарды жана эркиндиктерди камсыз кылуу, таануу жана коргоо милдетин жүктөө аркылуу укуктук жана саясий идеалды ишке ашырат. Казакстан Республикасынын Негизги мыйзамы, ошондой эле ээликтен ажыратылбаган жана төрөлгөндөн баштап ар бир адамга таандык болгон укуктардын жана эркиндиктердин үстөмдүгүн камсыз кылат.

Эгерде жарандардын саясий аң-сезимин калыптандыруу ишинде муктаждыкка таянсак, анда ага мамлекет тарабынан коррупцияга каршы укуктук саясатты ишке ашыруу аркылуу жетишүүгө болот, атап айтканда: коррупцияны алдын алуу, коррупцияга каршы туруу, анын көрүнүшүнүн ар кандай фактыларына сабырсыздык, анын масштабдарын аңдап билүү.

Оптимизация процессинин маңызын түшүнүү үчүн үчүнчү главанын “Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты оптималдаштыруунун жолдору, каражаттары жана ыкмалары” деген аталыштагы үчүнчү бөлүмүндө мамлекеттик кызматтын өзүнүн максаты бар экенин моюнга алуу зарыл:

- ресурстарды натыйжалуу пайдалануу механизмдерин түзүү;
- мамлекеттин милдеттенмелерин аларды каржылоонун реалдуу мүмкүнчүлүктөрү менен макулдашуу.

Изилдөөнүн контекстинде изденүүчү мамлекеттик кызмат, социалдык саясат институтунун артыкчылыктуу багыттары төмөнкүлөргө багытталгандыгын белгилейт:

- өз жарандарынын социалдык абалы үчүн жоопкерчиликти таануу;
- массалык жумушсуздукка жол бербөө кепилдиги;
- калкка сапаттуу мамлекеттик кызмат көрсөтүү.

Буга байланыштуу төмөнкү маселелерге көңүл бурууну камсыз кылуу зарыл: мамлекеттик кызмат жана мамлекеттик башкаруу системасынын укуктук базасын өркүндөтүү; компетенттүү кадрларды даярдоо, мамлекеттик кызматчыларды конкурстук тандоо, баалоо, ротациялоо; коррупцияга каршы аракеттенүү жана аны алдын алуу. Жогоруда баяндалгандарды, ошондой эле изилдөөнүн жыйынтыктарын, аныкталган негизги көйгөйлөрдү эске алуу менен биз 2023-2030-жылдар аралыгында Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын казакстандык моделин модернизациялоонун инновациялык концепциясынын жана мамлекеттик программасынын долбоорлорун, Казакстан Республикасынын “Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө” Кодексинин түзүмүнүн долбоорун иштеп чыгууну, ошондой эле Казакстан Республикасында Мамлекеттик кызмат иштери боюнча мамлекеттик координациялык Борборду түзүүнү сунуштайбыз.

ТЫЯНАКТАР:

Изилдөөнүн жыйынтыктары Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын бардык системасын оптималдаштыруу маселелеринин нугундагы негизги тыянактарды жана жоболорду түзүүгө мүмкүндүк берди.

Изилдөөнүн белгиленген максатына жетүү үчүн биз тараптан төмөнкү маселелер чечилди:

- мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук жөнгө салуунун теориялык-методологиялык негиздери каралды;
- мамлекеттик кызмат анын түшүнүгүн, маңызын жана мазмунун иштеп чыгуунун негизинде мамлекеттин ишмердигинин конституциялык-укуктук ченеми катары каралды;
- мамлекеттик кызматты конституциялык-укуктук жөнгө салуунун механизмдерине теориялык-методологиялык талдоо жүргүзүлдү;
- мамлекеттик кызматты ченемдик-укуктук жөнгө салуунун эл аралык тажрыйбалары иликтенди;
- Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматынын кепилдиктерин конституциялык-укуктук камсыздоо маселелери каралды;
- Казакстан Республикасынын жарандарынын конституциялык-укуктук кепилдиктеринин азыркы абалы Казакстан Республикасынын мамлекеттик кызматынын конституциялык-укуктук кепилдиктерин ишке ашыруу призмасы аркылуу каралды жана талданды;
- Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты натыйжалуу жөнгө салуунун негизги карама-каршылыктары жана конституциялык-укуктук көйгөйлөрү аныкталды;

- мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоонун негизги багыттары түзүлдү жана 2023-2030-жылдар аралыгында Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук негиздерин модернизациялоонун стратегиясы жана аны ишке ашыруунун жолдору иштелип чыкты.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАМАЛАР:

1. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматты модернизациялоонун концептуалдык моделин түзүү боюнча сунуштар негизделген жана түзүлгөн, алар төмөнкүлөр аркылуу натыйжалуу системаны камсыз кылууга мүмкүндүк берет: 2023-2030-жылдар аралыгында Казакстан Республикасында Мамлекеттик кызматтын моделин модернизациялоонун Концепциясынын жана Мамлекеттик программасынын долбоорун иштеп чыгуу жана кабыл алуу; Казакстан Республикасында Мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө Кодекстин структурасынын долбоорун бекитүү, ошондой эле Мамлекеттик кызмат иштери боюнча Мамлекеттик Координациялык Борборду түзүү, б. а. ушул сыяктуу түзүмдөрдөн функцияларды алып салуу жана аларды Казакстан Республикасынын Президентинин карамагында турган жана Казакстан Республикасынын Парламентине отчет бере турган Координациялык Борборго өткөрүп берүү.

2. Казакстан Республикасынын Өкмөтү мамлекеттик кызмат иштери боюнча Казакстан Республикасынын Мамлекеттик Координациялык Борборунун функцияларын жана ыйгарым укуктарын ишке ашыруу процессинде жардам жана колдоо көрсөтө турган ченемдерди Казакстан Республикасынын Өкмөтүнүн функцияларына жана ыйгарым укуктарына мыйзамдуу түрдө бекитүү зарыл.

3. Сунуштамаларды ишке ашыруу үчүн Казакстан Республикасынын Президентинин Администрациясына Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоо боюнча юристтерден, компетенттүү мамлекеттик кызматкерлерден, окумуштуулардан жана практиктерден турган Мамлекеттик комиссия түзүү сунушталат. Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоо боюнча Мамлекеттик комиссия 3 айлык мөөнөттө 2022-жылдан 2030-жылдарга чейинки мезгилге Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын казакстандык моделин модернизациялоонун концепциясынын жана мамлекеттик программасынын долбоорлорун, Казакстан Республикасында Мамлекеттик кызмат жөнүндө кодекстин долбоорун иштеп чыгуунун алдында, ошондой эле Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат иштери боюнча Мамлекеттик Координациялык Борборду түзүүнүн алдында зарыл иштерди жүргүзүүгө тийиш.

4. Казакстан Республикасында мамлекеттик башкаруу системасын жана мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоо боюнча Мамлекеттик комиссияга, Казакстан Республикасында Мамлекеттик кызмат иштери боюнча

Мамлекеттик Координациялык Борборго Казакстан Республикасынын Юстиция министрлиги менен бирдикте төмөнкүлөр сунуш кылынат:

- мамлекеттик кызматтын маселелерин жөнгө салуучу Казакстан Республикасынын бардык ченемдик-укуктук актыларына инвентаризация жүргүзүү;
- Казакстан Республикасында мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоо боюнча администрациялык реформаны ишке ашыруу долбоорун сунуштоо;
- Казакстан Республикасынын аткаруу бийлик бутагынын системасынын мамлекеттик башкаруу органдарына, мамлекеттик кызматкерлерине функционалдык талдоо жүргүзүү;
- бири-биринин функцияларын кайталаган мамлекеттик органдарды жоюу;
- жоюлган мамлекеттик башкаруу органдарынан мамлекеттик кызматты уюштуруу боюнча функцияларды Казакстан Республикасында жаңыдан түзүлгөн Мамлекеттик кызмат иштери боюнча Мамлекеттик Координациялык борборго өткөрүп берүү.

5. Жогоруда биз сунуш кылган сунуштамаларды ишке ашыруу максатында, биздин көз карашыбызда, Казакстан Республикасынын Президенти төмөнкүдөй болжолдуу мазмундагы тиешелүү Жарлык чыгарышы керек:

1. Казакстан Республикасында Мамлекеттик жана муниципалдык иштер боюнча Мамлекеттик Координациялык Борбор түзүү;

2. Казакстан Республикасында мамлекеттик башкаруу системасын жана мамлекеттик кызмат системасын модернизациялоо боюнча убактылуу Мамлекеттик комиссия түзүү;

3. Мамлекеттик жана муниципалдык башкаруунун азыркы абалын изилдөөнү ишке ашыруу, бийликтин аткаруу бутагынын системасынын мамлекеттик башкаруу жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын функционалдык талдоосун жүргүзүү, 2022-2030-жылдардагы мезгилге Казакстан Республикасында мамлекеттик жана муниципалдык кызматтын моделин модернизациялоонун концепциясынын жана мамлекеттик программасынын долбоорлорун иштеп чыгуу үчүн убактылуу жумушчу топ түзүү, Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык кызмат жөнүндө кодексинин түзүмү жана Казакстан Республикасынын мамлекеттик жана муниципалдык кызмат иштери боюнча түзүлгөн Мамлекеттик Координациялык Борборунун кароосуна долбоорлорду сунуштоо.

СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

1. Рамашов, О. Н. Некоторые вопросы о статусе государственных служащих по государственно-служебному законодательству Республики Казахстан. [Текст] /О. Н. Рамашов // Политика и право. - Вестник АГУПР. – 2019.- № 26.- С. 179-184. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=42671594>
2. Ramashov, O.N., Duisenov E., Musin K., Kalisheva N., Nursaliyeva G. Constitutional and Legal Framework of Anti-Corruption Measures in the Republic of Kazakhstan: Problems, Trends, Solutions. [Текст] /О. Н. Рамашов, Э.Э.Дуйсенов, К.Мусин, Н.Калишева, Г.Нурсалиева // Journal «Deviant Behavior» Годы охвата Scopus: с 1979 по настоящий момент. Издатель: Taylor & Francis, Great Britain-2023. – С. - 870-881. https://elibrary.ru/title_about_new.asp?id=15290
3. Ramashov, O.N., Dzhiembaev R.K. Legislative framework of state service in the Republic of Kazakhstan. [Текст] /О. Н. Рамашов, Р.К., Джиембаев // Наука и жизнь Казахстана №3(58). - 2018. - С. 148-152.
4. Ramashov, O.N., Mussin K.S., Lavnichak A. Ways of formation of Kazakhstan's patriotism in the course of Public Service and its legal basis. Bulletin of the Karagandy University. [Текст] /О. Н. Рамашов, К.С. Мусин, А.Лавничак // Law Series № 2(102). - June 30th, 2021. Karaganda - С. 44-51; ISSN: 2518-7945 <https://elibrary.ru/item.asp?id=69193817>
5. Ramashov, O.N., Mussin K.S. Legal means of fight against corruption in the civil service system. [Текст] /О. Н. Рамашов, К.С. Мусин // Bulletin of the Karagandy University Law Series № 2(110). -2023.- С. 51-57. <https://elibrary.ru/item.asp?id=61960672>
6. Ramashov, O.N., Sarykulov K.R., Smagulov M.K. On the role and participation of non-governmental organizations in the field of anti-corruption in the Republic of Kazakhstan. [Текст] /О. Н. Рамашов, К.Р., Сарыкулов, М.К., Смагулов // ГЫЛЫМ - НАУКА Международный научный журнал (76).- 2023 г. – С.46-48; <https://ffa.object.pscloud.io/skuggcke/oykcaokq/yesyugii/bae885a907d5a36893be1564ff0a0aaf2d6a9f70>.
7. Рамашов, О.Н., Дуйсенов Э.Э., Имплементация конституционно-правовых основ государственной службы в Республике Казахстан в современных условиях. [Текст] /О. Н. Рамашов, Э.Э. Дуйсенов// Международный научный журнал «Наука образование техника». - № 3 (72). - 2021. – С. 171-179. <https://elibrary.ru/item.asp?id=48519441>
8. Рамашов, О.Н., Дуйсенов Э.Э., Прогностика: инновационные перспективы государственной службы в Республике Казахстан. [Текст] /О. Н. Рамашов, Э.Э. Дуйсенов // Академия Образования Великобритании: научный журнал.- № 2 (35).- 2021.- С.49-60;
9. Рамашов О.Н. Борьба с коррупцией - приоритетное направление государственной политики. [Текст] /О. Н. Рамашов // Материалы VI Международной научно-практической конференции «Global science and innovations 2019: Central Asia», III. - С. 158-164;

10. Рамашов, О.Н. Роль неправительственных организаций в защите прав человека и противодействии коррупции в Республике Казахстан. [Текст] /О. Н. Рамашов // Труды международной научно - практической конференции «Актуальные проблемы защиты прав человека в демократическом, светском, правовом и социальном государстве», посвященной 80 – летию Южно-Казахстанского университета им. М. Ауэзова и 75-летию принятия «Всеобщей декларации прав человека». - 2023 г. - С. 208-212;

11. Ramashov, O.N., Bachurin S. N, Musin K.S., Public service as a constitutional and legal norm of state activity: concept, subject, essence and content. [Текст] /О. Н. Рамашов, С.Н. Бачурин, К.С. Мусин // ГЫЛЫМ - НАУКА Международный научный журнал.- 2(81).- 2024 г. – С. 41-45. <https://ffa.object.pscloud.io/skuggcke/eokkuugw/sgokwumu/65e0540abb03d04cb3e59ddb69fefaeb0f4d0759.pdf>

12. Ramashov, O.N. Musin K.S., Legal issues of military personnel training in the Republic of Kazakhstan and its exchange of foreign experience. «Актуальные проблемы современной правовой науки и практики» [Текст] /О. Н. Рамашов, К.С. Мусин// Материалы Международной научно-практической онлайн/офлайн конференции в честь Дня работников науки Республики Казахстан, посвященной 125-летию со дня рождения К.И. Сатпаева 19 апреля 2024. – С. 33-38.

Рамашов Олжас Нурмамбековичтин 12.00.02 – конституциялык укук, муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн «Казакстан Республикасындагы мамлекеттик кызматтын конституциялык-укуктук проблемалары» темасындагы диссертациялык изилдөөсүнүн

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: конституциялык-укуктук негиздер, конституция, саясий институт, саясий-укуктук шарттар, түшүнүк, мамлекет, мыйзам, бийлик, мамлекеттик кызмат.

Изилдөөнүн объектиси болуп Казакстандагы мамлекеттик кызмат системасы чөйрөсүндө өнүккөн конституциялык-укуктук мамилелер саналат.

Изилдөөнүн предмети мамлекеттик кызматтын казак моделинин ченемдик-укуктук жана институционалдык механизмдериндеги кемчиликтерин аныктоо жана аларды жоюу жолдорун издөө аркылуу ортомчулук кылган улуттук мыйзамдар болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты – мамлекеттик кызмат системасынын улуттук теориясына жана практикасына жана анын өзгөчөлүктөрүнө ар тараптуу талдоо жүргүзүү. Казакстандагы мамлекеттик кызмат системасынын механизмдин иштешиндеги көйгөйлөрдү талдоо.

Диссертациянын методологиясы мамлекеттик кызматтын негиздерин салыштырма укуктук, системалык, структуралык, институционалдык методдорго жана конституциялык-укуктук талдоого негизделген.

Алынган жыйынтыктар жана алардын жанылыгы, сунушталган изилдөө аталган институтту модернизациялоонун теориялык-укуктук мүнөзүнүн негизинде Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын негиздерин комплекстүү конституциялык-укуктук талдоо аракеттеринин бири болуп саналат. Илимий жанылык, мамлекеттик кызматты өнүктүрүү аспектилери Казакстан Республикасында саясий - укуктук жана административдик реформалардын өзгөчөлүгүн эске алуунун негизинде концептуалдык жоболордун позициясынан каралгандыгы менен шартталган.

Пайдалануу боюнча сунуштар негизги жоболорун, корутундуларын жана изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча алынган практикалык сунуштарды пайдалануу менен мүнөздөлөт, ошондой эле Казакстан Республикасында мамлекеттик кызматтын көйгөйлөрүн карап, аларды ишке киргизүү.

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктарын колдонуу чөйрөсү мамлекеттик органдардын, партиялардын жана бирикмелердин практикалык ишмердүүлүгүндө мамлекеттик кызматты жана Казакстан Республикасында мамлекеттик башкаруу тутумун оптималдаштыруу жана модернизациялоо чараларын иштеп чыгуу үчүн колдонулушу мүмкүн. Изилдөөнүн илимий-практикалык жыйынтыктары окуу китептерин, окуу куралдарын, студенттер үчүн атайын курстарды даярдоодо негиз боло алат жана «конституциялык укугу», «административдик укугу», «коррупцияга каршы мыйзамдары» курстарына киргизилиши мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертации Рамашова Олжаса Нурмамбековича на тему: «Конституционно-правовые проблемы государственной службы в Республике Казахстан», на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право

Ключевые слова: конституционно-правовые основы, конституция, политический институт, политико-правовые условия, концепция, государство, закон, власть государственная служба.

Объект исследования - конституционно-правовые отношения, складывающиеся в сфере системы государственной службы в Республике Казахстан.

Предмет исследования - национальное законодательство, опосредованное выявлением недостатков казахстанской модели госслужбы в нормативном и институциональном механизмах и поиск способов их устранения.

Целью исследования - является проведение комплексного анализа национальной теории и практики системы госслужбы и ее специфики; анализ проблем функционирования механизма системы государственной службы в Республике Казахстан.

Методология диссертации построена на сравнительно-правовом, системном, структурно-функциональном, институциональном методах и конституционно-правовом анализе основ государственной службы в Республике Казахстан.

Полученные результаты и их новизна заключается в том, что представленное исследование является одной из попыток комплексного конституционно-правового анализа основ государственной службы в Республике Казахстан на базе теоретико-правового характера модернизации указанного института. Научная новизна обусловлена тем, что аспекты развития государственной службы рассмотрены с позиций концептуальных положений на основе учета специфики политико - правовой и административной реформ в Республике Казахстан.

Рекомендации по использованию характеризуются использованием основных положений, выводов и практических рекомендаций, полученных по результатам исследования, а также их внедрения при рассмотрении проблем государственной службы в Республике Казахстан.

Область применения результатов проведенного исследования может использоваться в практической деятельности государственных органов, партий и объединений для выработки мер оптимизации и модернизации государственной службы и всей системы государственного управления в Республике Казахстан. Научно-практические результаты исследования могут стать основой при подготовке учебников, учебных пособий, спецкурсов для студентов и могут быть внедрены в курс «конституционное право», «административное право», «антикоррупционное законодательство».

SUMMARY

dissertation of Olzhas Nurmambekovich Ramashov on the topic «Constitutional and legal problems of public service in the Republic of Kazakhstan», for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.02 - constitutional law; municipal law

Keywords: constitutional and legal foundations, constitution, political institution, political and legal conditions, concept, state, law, power, public service.

Object of the research constitutional and legal relations developing in the sphere of the public service system in the Republic of Kazakhstan.

Subject of the research national legislation, mediated by the identification of shortcomings of the Kazakh public service model in the regulatory and institutional mechanisms and the search for ways to eliminate them.

The purpose of the research is to conduct a comprehensive analysis of the national theory and practice of the civil public system and its specifics; analysis of the problems of the functioning of the mechanism of the public service system in the Republic of Kazakhstan. The methodology of the dissertation is based on comparative legal, systemic, structural and functional, institutional methods and constitutional and legal analysis of the foundations of the public service in the Republic of Kazakhstan.

The obtained results and their novelty lies in the fact that the presented research is one of the attempts at a comprehensive constitutional and legal analysis of the foundations of the public service in the Republic of Kazakhstan based on the theoretical and legal nature of the modernization of this institution.

Scientific novelty is due to the fact that the aspects of the development of the public service are considered from the standpoint of conceptual provisions based on the specifics of political, legal and administrative reforms in the Republic of Kazakhstan.

Recommendations for use are characterized by the use of the main provisions, conclusions and practical recommendations obtained from the results of the research, as well as their implementation when considering the problems of the public service in the Republic of Kazakhstan.

The scope of the results of the research can be used in the practical activities of government agencies, parties and associations to develop measures to optimize and modernize the civil public service and the entire system of public administration in the Republic of Kazakhstan. The scientific and practical results of the research can become the basis for the preparation of textbooks, study materials, special courses for students and can be introduced into the course «constitutional law», «administrative law», «anti-corruption legislation».